

KURIKULUM 2004

Kumaha dina Pangajaran Basa jeung Sastra Sunda?

Yayat Sudaryat*

Mitembeyan *Kurikulum 2004: Standar Kompetensi* (KSK) rampak sa-Indonésia. Ari nelahna mah kurikulum basis kompetensi (KBK). Munculna éta kurikulum téh teu bisa leupas tina kahanan kurikulum pendidikan di Indonésia, anu terus barobah geusan ngaluyukeun diri kana robahna kamekaran paélmuan katut pameredih panéka jaman. Ari robahna kurikulum téh rata-rata antara 6--10 taun (Kurikulum 1968, 1975, 1984, 1994, jeung 2004). Bédana kurikulum téh pangpangna dina lebah titincakanana, nya éta dumasar kana jejer bahan, sistem unit, téma, jeung kompetensi. Kurikulumna teu goréng alias geus hadé, da anu héngkérna mah lebah prakna, praktékna, atawa impleméntasina.

Naon ari *kompeténsi* téh? Kompetensi mangrupa “kamampuh” anu eusina ngawengku kaweruh (kognitif), kamahéran (psikomotor), jeung ajén-inajén (afektif) dasar, anu diébréhkeun (diréfléksikeun) kana kabiasaan mikir jeung milampah. Ari kabiasaan mikir jeung milampah kalawan ajeg (konsisten) tur sinambung (kontinyu) bisa ngawujudkeun siswa jadi mampuh (kompetén) pikeun milampah hiji hal.

KSK mangrupa sapuratina rencana jeung panataan ngeunaan kompetensi jeung hasil diajar anu kudu dihontal ku siswa, meunteun, kagiatan diajar ngajar, jeung mateahkeun sumber daya atikan dina ngamekarkeun kurikulum sakola. Ari KSK téh tujulna atawa oriéntasina kana hasil jeung dampak anu dipiharep muncul di diri siswa ngaliwatan runtuyan kagiatan diajar nu miharti, jeung rupining hal anu diébréhkeun dumasar kana kabutuh.

Kumaha *prinsip-prinsipna* KSK téh? Sakurang-kurangna aya salapan prinsip anu perlu dititinan dina makihikeun KSK, nya eta (1) Pangalaman diajar anu nyaimbangkeun (a) *holistika*: kaimanan, katakwaan, ahlak, moral, jeung budi pekerti luhur; (b) *étika*: sopan santun, tatakrama, soméah, hadé tata hadé basa; (c) *logika*: akal, pikiran, rasio; (d) *éstétika*: kaéndahan rasa, karsa, émosi; (e) *kinestetika*: rengkuh, peta, pasemon, peta-badani/ragawi; (f) *praktika*: prakna, lakuna, jeung latihan; (2) Ayana kasadaran yén basa Sunda téh bagian penting tina budaya Sunda, sarta budaya daérah bagian tina budaya nasional; (3) Ayana pangaruh globalisasi dina widang élmu jeung téknologi informasi katut komunikasi (komputer, internét), anu kudu diantisipasi dina wacana; (4) Ayana kasadaran yén kamampuh pangaweruh jeung kaparigelan basa Sunda nu bener tur merenah bisa dipake nyiar kipayah: “*life skills*”; (5) Satata dina kasempetan: siswa luhur, tengah-tengah, jeung handap; (6) Diajar taya watesna, salila hirup (“*long life education*”); (7) Museur ka siswa

(*subject oriented*) kalawan meunteun anu sinambung tur kompréhensif; (8) Pamarekan gemblermasagi (*menyeluruh*) jeung mimitran; dan (9) Ngukuhan dalitna bangsa (integritas nasional).

KSK kudu bisa méré dasar-dasar pangaweruh (kognitif), kamaheran atawa kaparigelan (psikomotor), jeung sikep nu alus (afektif). Éta tilu aspék téh kudu méré pangalaman nu pikaresepeun ka diri siswa. Ari pangalaman diajar nu pikaresepeun téh, ceuk UNĚSCO mah, nyoko kana opat pilar, nya éta diajar mikanyaho (*learning to know*), diajar migawé (*learning to do*), diajar mibanda (*learning to be*), jeung diajar milampah hirup babarengan (*learning to live together*).

Diajar mikanyaho (*learning to know*) diolah dina uteuk (hemisper) katuhu. Kacékasan uteuk (*kecerdasan otak*) ajénna 10%, sésana mah (90%) nyoko kana hal-hal nu patali jeung (*emotional, spiritual, social*) *question*. Anu aya dina uteuk kudu nyambung jeung nu aya dina haté. Naon sababna ka kolot kudu hormat tilawat, lantaran kolot gedé jasana ka urang. Geura tengetan ieu pupuh Masakumambang, minangka hasil ‘guneman haté jeung pikiran (uteuk)’.

Hé barudak kudu mikir ti leuleutik,
manéh kahutangan,
ku kolot ti barang lahir,
nepi ka ayeuna pisan.

Diajar migawé atawa kaparigelan (*learning to do, skill*) nétélakeun yén diajar téh lain ngan semet inget wungkul, dapon apal waé. tapi kudu ngarti tur surti, malah kudu parigel, boh

ngucapkeunana boh migawéna. Nya ucap nya lampah (?) Diajar basa, lain keur élmu, tapi keur gaul (komunikasi). Lain diajar tata basa heula, tapi langsung bacéo, torojogan nyarita. Sing nepi ka bisa cas-cés-cos ngawangkong.

Diajar mibanda (*learning to be*) nétélakeun yén kamampuh, kamahéran, jeung batin atawa afektif kudu jadi milikna sorangan. Siswa diajar ngawangun panyangkemna sorangan kalawan rancagé (*students learn best by actively constructing their own understanding*). Ku cara kitu dipiharep siswa bisa asup kana “Gapura Panca waluya”, lima lawang pikeun hirup barina hurip, salamet di dunya jeung di ahérat, nyaéta *cageur, bageur, bener, pinter*, jeung *singer*, tapi henteu *kabalinger*.

Diajar milampah hirup babarengan (*learning to live together*) nyoko kana diajar ngelompok téa. Ku cara ngelompok siswa bisa gawé babarengan, rempug jukung sauyunan, ka cai jadi saleuwi ka darat jadi salebak. Dina diajar sing bisa silih élédan (*sharing*) jeung babaturan. Patali jeung diajar hirup babarengan aya pupuh Pucung anu unina kieu.

Utamana jalma kudu réa batur,
Keur silih tulungan,
Silih titipkeun nya diri,
Budi akal ngan ukur ti pada jalma.

Tina opat pilar diajar téh, siswa sing jadi “teuneung jeung ludeung” dina nyorang pakumbuhan. Robah sikepna, tina “sawios abdi mah di pengker”, jadi kudu aya di baris hareup. Sikep ngabaékeun kana diajar lantaran teu boga buku, “atuda teu gaduh artos kanggo mésér buku”, kudu dirobah “sanajan teu gaduh artos, buku mak tetep ngagaleuh”.

Kumaha ari susunan KSK téh? Raraga KSK Basa jeung Sastra Sunda disusun dina opat unsur utama, nya éta (1) *Standar kompetensi*, anu mangrupa gambaran umum kamampuh basa jeung sastra, anu nyoko kana opat kaparigelan, nya éta ngaregepkeun, nyarita, maca, jeung nulis; (2) *Kompetensi dasar*, anu mangrupa pedaran ngeunaan kamampuh minimal anu kudu dicangking ku siswa waktu komunikasi lisan jeung tulis; (3) *Indikator*, anu mangrupa pedaran kompetensi anu leuwih husus anu kudu dicangking ku siswa pikeun cecekelan dina meunteun kahontalna hasil diajar; jeung (4) *Materi pokok (lulugu)*, anu mangrupa wangunan paelmuan basa jeung sastra Sunda minangka alat komunikasi.

Kumaha ari *rambu-rambu jeung padika pembelajaran* basa jeung sastra Sunda? Pangajaran basa jeung sastra Sunda dumasar kana kompetensi miboga rambu-rambu, di antarana, kieu. Enas-enasna, diajar basa téh nya éta diajar komunikasi. Ku kituna, pangajaran basa Sunda dipuseurkeun kana kamampuh siswa dina komunikasi lisan--tulis. Pangajaran basa Sunda ditujukeun sangkan siswa weruh, maher, jeung alus sikepna kana basa jeung sastra Sunda. Kecap boga kalungguhan

penting dina mekarkeun kognisi siswa. Kandaga kecap bisa ngabeungharan kekecapan siswa. Pangajaran sastra Sunda ditujulkeun sangkan siswa mampuh ngaapresiasi jeung ngaekpresikeun karya sastra, anu engkena boga kaweruh sastra. Kompetensi dasar dipuseurkeun kana kamaheran basa: maca, nulis, nyarita, jeung ngaregepkeun. Konsep basa jeung sastra dibaurkeun atawa diadumaniskeun (diintegrasikeun) kana pangajaran kamaheran basa.

Padika atawa métodologi pangajaran basa Sunda tumali jeung tilu perkara, nya éta pamarekan, métode, jeung téhnik pembelajaran. Pamarekan (pendekatan) anu dipaké *pamarekan kompetensi komunikatif*, nya eta pamarekan anu didadasaran ku pentingna komunikasi ngagunakeun basa. Pikeun prosedurna bisa ngagunakeun rupa-rupa metode kayaning métode langsung, latihan-pola, tata basa, maca, mim-mem, jeung metode ékléktik. Dina prakna pembelajaran bisa make téhnik: papancén (tugas), tanya jawab, ngaragakeun (simulasi), sawala (diskusi), jeung ceramah.

* Dosen Jurusan Pendidikan Bahasa Sunda FPBS UPI, anggota tim panyusun Kurikulum Basa jeung Sastra Sunda 2004, panulis buku tata basa Sunda jeung pelajaran basa Sunda SD-SMP, ketua widang pangajaran LBSS.

Resensi Buku

WASITA BASA:

Buku Pangajaran Kompetensi Basa Sunda pikeun Murid SMP*

Buku *Wasita Basa* mangrupa buku pangajaran ajangkeuneun di SMP/MTs. Ieu buku anu dipedalkeun ku CV. Walatra di Bandung dina taun 2004 teh disusun ku opatan, nya eta Lilis Nur Ruhiyati, Deni Hadiansyah, Dede Risnandar, jeung Silpani Nurpatonah. Kabehna aya 6 jilid, keur kelas hiji nepi ka kelas tilu. Jadi, sakelas masing-masing aya dua jilid. Leuwihna ieu buku teh nya eta disunting atawa dieditoran ku dosen ti Jurusan Pendidikan Bahasa Sunda FPBS UPI.

Rada aneh judul buku teh tapi keuna. Anu maca kudu kerung heula keur neleke-neleke naon pihartieun tina kecap wasita. Tapi teu kudu hese. Upama urang muka lambaran lima Romawi leutik (kaca v), gorehel teh kapanggih yen kecap *wasita* asalna tina basa Kawi, anu hartina ‘omongan’ atawa ‘obrolan’. Atuh, ngembang boled atawa pertela anu dimaksud ku buku *Wasita Basa* teh nya eta obrolan atawa padungdangan perkara basa katut sastra Sunda. Ku ieu judul dipiharep para siswa anu dialajar basa jeung sastra Sunda téh wasita, nya éta mahér, parigel, tapis, atawa mampu maké basa Sunda kalawan bener tur merenah. Cindekna, *Wasita Basa* mangrupa **Wadah siswa tandang basa jeung sastra Sunda**.

Disawang tina padika midangkeun bahan pangajaran, ieu buku téh cocog pisan jeung pamedih Kurikulum Berbasis Kompetensi (KBK). Ari sababna, ieu buku téh miwuruk jeung nuyun siswa sangkan gedé karep (*motivasi*)na, obyag atawa ilubiung (*aktif*), jeung rancagé (*kréatif*) dina diajar basa Sunda katut sastrana. Ahirna, mampuh (kompetén) dina widang basa jeung sastra Sunda. Tangtuna ogé, lain ngan saukur kaweruhna, tapi kamahéran basa sarta sikepna anu hadé kana basa jeung sastra Sunda.

Kompeténsi atawa kamampuh anu dipiharep dina pangajaran basa Sunda nya éta kompetensi komunikatif, kamampuh siswa dina ngayakeun komunikasi. Lebah dieu, siswa dipiharep mampuh ngagunakeun basa Sunda kalawan bener nurutkeun kaédah basa tur merenah luyu jeung wengkuan (kontéks) situasina.

Diluyukeun kana kompeténsi komunikatif, dina pangajaran basa aya opat kaparigelan basa, nya éta (1) maca, (2) nyarita, (3) nulis, jeung (4) ngaregepkeun. Jaba ti opat aspék kamahéran basa, bahan ajar lulugu (*matéri pokok*) basa Sunda kaasup pangaweruh basa jeung sastra. Pangaweruh basa dibahas sahinasna bari diadumaniskeun (*diintegrasikeun*) kana bahan kamahéran basa. Jadi, dina ngajarkeunana teu kudu dihususkeun, da nu penting mah siswa mahér ngagunakeun basa. Pon kitu deui, pangaweruh sastra dipidangkeun sahinasna baé. Ari nu dipentingkeun mah, siswa

mampuh ngaapprésiasi karya sastra, malah mun bisa mah nepi ka mampuh ngaéksprésikeun sastra. Ku cara kitu, satuluyna siswa dipiharep boga sikep anu alus (positif) kana basa jeung sastra Sunda.

Lain ceuk nu nyusunna wungkul, da nembrak, buku *Wasita Basa* téh boga sipat miganda, nya pedaran bahan ajar basa jeung sastra Sunda nya lembar kerja siswa (LKS) atawa latihan gawé siswa (LAGAWA). Mémang payus pisan, gulangkep, nya bahan nya LKS. Ku cara kieu, siswa téh boga pangaweruh (kognitif) jeung kamahéran (psikomotor) dina basa jeung sastra Sunda, anu engkéna sikep (aféktif)-na positif.

Ku nu nyusunna, kakurangan eusi buku téh dibolékérkeun pisan. Cenah, ngahaja malah mandar aya bahan padungdangan, jadi eupan adu-rényomkeuneun. Nu dipamrih, barudak bisa silihasah ku pangabisa, ibu miwah bapa guru kantun ngasuh tur ngajurung laku ku pangaweruh. .

Sigana, ieu buku téh bakal jadi salasahiji buku pangajaran modél KBK.

* Ki Walatra

